

# ASPECTE CULTURAL-GEOGRAFICE CONTEMPORANE DIN OCEANIA

**Dorin LOZOVANU, Dr.**

Institutul de Ecologie și Geografie al AȘM; MNEIN; USDC, Chișinău,  
[dorinlozovanu@yahoo.com](mailto:dorinlozovanu@yahoo.com)

***Abstract.** Oceania is the furthest geographic region from Europe, including in the most cases also Australia. With a territory of 8525989 km<sup>2</sup> and a population of more than 40 million inhabitants, this part of the world is distinguished by the many islands of different origin located in the Pacific Ocean. From a cultural and geographic point of view, the region is divided into Melanesia, Polynesia and Micronesia, to which Australia can be added. Occasionally, Oceania's borders extend to neighboring areas of Indonesia, such as East Timor and western part of New Guinea. The analysis and description of the cultural and geographic aspects of ethnicities, confessions, languages and the cultural situation as a whole is made following two field visits and research in New Zealand, Fiji, Tonga, Tuvalu, Vanuatu, Australia and East Timor. There are presented the current aspects of the political, cultural, ethnic and linguistic geography of the states of Oceania.*

**Key words:** Oceania, islands, ethnicities, languages, confessions.

## INTRODUCERE

Oceania este regiunea geografică cea mai îndepărtată față de Europa și conform diverselor criterii include deseori și Australia. Astfel cu un teritoriu de 8525989 km<sup>2</sup> și o populație de peste 40 milioane locuitori, această parte a lumii se distinge prin numeroasele insule de proveniență diferită situate în Oceanul Pacific. Din punct de vedere cultural-geografic regiunea se împarte în Melanezia, Polinezia și Micronezia, la care poate fi adăugată Australia. Uneori limitele Oceaniei se extinde și la spații limitrofe Indoneziei, cum ar fi Timorul de Est și vestul Noii Guineei.

Metoda cercetării de teren și observației directe rămâne una clasică și de bază în domeniul științelor geografice. Astfel analiza și descrierea aspectelor cultural-geografice, ce țin de etniile, confesiunile, limbile și situației culturale per ansamblu se face în urma a două vizite și cercetări de teren în Noua Zeelandă, Fiji, Tonga, Tuvalu, Vanuatu, Australia și Timorul de Est pe parcursul anilor 2008 și 2018. Documentarea s-a realizat de asemenea prin metodele statistice, arhivistică și în instituțiile specializate. În particular stagii și vizite de documentare au fost realizate la următoarele instituții din Vanuatu: Ministerul Educației și Formării Profesionale din Vanuatu, Muzeul Național din Vanuatu, Universitatea Pacificului de Sud, Filiala Emalus, Vanuatu; din Australia: Muzeul și Galeria de Arte a Teritoriului de Nord, Darwin, Queensland Museum, Brisbane Museum, Centrul de Cultură Aborigin din Brisbane, Melbourne Museum, Immigration Museum; din Noua Zeelandă: Muzeul Regional Malborough, Blenheim, Muzeul Papakura, Muzeul Rotorua, Universitatea Auckland, Universitatea Otago; din Fiji: Universitatea Pacificului de Sud, Sediul Central Suva, Muzeul Național din Fiji; din Tonga: Colegiul Regal Tupou, Universitatea Creștină din Pacific, Administrația din insula Eua; din Tuvalu: Universitatea Pacificului de Sud, filiala Tuvalu, Arhiva și Biblioteca Națională din Tuvalu, Guvernul Tuvalu; din Timorul de Est: Arhiva și Muzeul rezistenței din Timorul de Est.

Prin documentarea la fața locului, cercetările de teren și interacțiunea cu oficialitățile și populația locală din aceste state am putut constata și elucida o serie de aspecte specifice ce țin de domeniul geografiei culturale, etnice și lingvistice.

## ASPECTE POLITICO-GEOGRAFICE ACTUALE

În prezent există 14 state independente în Oceania: Australia, Fiji, Kiribati, Insulele Marshall, Statele Federate ale Microneziei, Nauru, Noua Zeelandă, Palau, Papua Noua Guinee, Samoa, Insulele Solomon, Tonga, Tuvalu și Vanuatu.

Deși populate de câteva milenii cu populație autohtonă sau venită demult din arealele Asiei de Sud-Est, toate aceste insule, incluzând și continentul Australian, au fost ocupate și colonizate în ultimele două secole de către puterile coloniale europene. Astfel Marea Britanie a dominat marea parte a acestor state, cum ar fi Australia, Noua Zeelandă, Fiji, Kiribati, Tuvalu, Insulele Solomon și Tonga. Alte state au avut o succesiune de stăpâniri coloniale, cum ar fi Insulele Marshall,

Micronezia și Palau, începând cu Spania, apoi Germania, Japonia și SUA. Samoa și Papua Noua Guinee au fost disputate între Germania și Marea Britanie. Un caz particular îl reprezintă Vanuatu, care sub forma Insulelor Noile Hebride a fost un condominiu anglo-francez, cu dublă guvernare, situație rar întâlnită.

Formele de guvernare în statele independente din Oceania diferă, reflectând trecutul istoric și specificul regional. Astfel cu statut de dominion, monarhie constituțională în cadrul comunității britanice este Australia, Noua Zeelandă, Papua Noua Guinee, Insulele Solomon și Tuvalu. Monarhii constituționale cu suverani proprii sunt Tonga și Samoa. Republici prezidențiale sunt Kiribati și Palau, iar Vanuatu, Nauru, Micronezia, Insulele Marshall și Fiji se consideră republici parlamentare. În general toate statele regiunii beneficiază de guvernări alese democratic și cu respectarea drepturilor electorale ale populației. State federative, care includ teritorii autonome și cu largi competențe regionale, sunt Australia, Micronezia și Palau. În cadrul Papua Noii Guineei există o regiune autonomă, cu denumirea de Solomon de Nord (Bougainville).

O serie de alte insule rămân și în prezent posesiuni și teritorii dependente de alte state. Astfel Franța administrează Noua Caledonie, Polinezia Franceză și Wallis și Futuna. SUA controlează în afară de Insulele Hawaii (încorporate ca stat component al SUA) și numeroase alte teritorii în Oceania: Guam, Insulele Mariene de Nord, Samoa Americană și o serie de insule mai mici folosite doar în scop militar. Teritorii asociate liber cu Noua Zeelandă se consideră Insulele Cook, Niue, precum și Tokelau. Pitcairn aparține Marii Britanii, iar Norfolk, Insulele Mării de Coral, Insulele Cocos, Insula Crăciunului, Ashmore și Cartier, Heard și McDonald sunt administrate de Australia. Geografic și etnocultural aparține Oceaniei și Insula Paștelui, care este parte componentă a statului Chile.

Toate aceste perioade de colonizare europeană au avut și au un impact major asupra proceselor culturale, etnice, lingvistice și confesionale.

#### **ASPECTE ETNOGEOGRAFICE ACTUALE**

Sub aspectul regiunii etnogeografice, antropogeografice, dar inclusiv și ca regiune fizic-geografică, Oceania se împarte în Australia (sau Australasia), Melanezia, Micronezia și Polinezia. Noua Guinee în general e atribuită Melaneziei, însă poate fi considerată ca o regiune separată, dat fiind specificul propriu atât etnogeografic, rasial sau lingvistic.

Diferențe majore există între aceste regiuni sub aspect etnolingvistic, antropologic și cultural. Astfel Australia era locuită de peste 250 de grupuri etnolingvistice, care au devenit apoi cunoscuți ca aborigeni, aparținând la diferite familii etnolingvistice, cea mai mare fiind Pama-Nyungan. Antropologic aceste populații aparțin rasei australoide, cu unele interferențe cu populațiile papuase în nord. În prezent spațiul etnogeografic australian a devenit dominat de către rasa europoidă, prin colonizările masive cu europeni din secolul 19 până în prezent.

Melanezia include tradițional următoarele state actuale: Insulele Solomon, Vanuatu, Noua Caledonie, Fiji și parțial Papua Noua Guinee. Geografic acestea se deosebesc destul de clar, fiind insule mari de proveniență vulcanică în multe cazuri. Antropologic la fel, populația fiind de culoare închisă, de unde și numele dat acestor insule (Melanezia – insulele negre). Fragmentarea etnică este foarte mare, structurile tribale fiind încă prezente mai ales în Papua Noua Guinee, Insulele Solomon și Vanuatu.

Micronezia include partea de nord a Oceaniei, din punct de vedere fizico-geografic cuprinzând insule foarte mici răspândite pe un areal vast în Oceanul Pacific. În cadrul Microneziei sunt incluse următoarele state: Kiribati, Nauru, Statele Federate ale Microneziei, Insulele Marshall, Palau, dar și teritoriile dependente de SUA – Insulele Mariene de Nord și Guam. Micronezienii au multe în comun cu populația din Filipine și Indonezia.

Polinezia este regiunea cea mai extinsă ca distanțe și include statele independente Tonga, Samoa, Tuvalu, la care se adaugă Insulele Cook, Tokelau, Niue, Wallis și Futuna, Polinezia Franceză. Tot din acest areal etnocultural și lingvistic fac parte și populațiile băștinașe din Insulele Hawaii, Noua Zeelandă și Insula Paștelui.

Desigur între aceste patru regiuni ale Oceaniei există diverse interferențe și zonele de contact prezintă o tranziție de la un specific la altul. De exemplu Fiji, deși cu o predominanță etnică melaneziană, are influențe polineziene și chiar microneziene. În Kiribati și Tuvalu se observă interferențele dintre micronezieni și polinezieni, iar în Insulele Solomon dintre melanezieni și polinezieni. Numeroase interferențe etnice între melanezieni și papuași sunt în regiunile de litoral și insulele adiacente Noii Guineei.

Consolidarea etnică, și crearea unor identități etnice distincte sunt procese controversate și de lungă durată. Unitatea și omogenitatea etnolingvistică cea mai mare este la polinezieni. Astfel idiomurile polineziene sunt destul de apropiate și deseori interinteligibile. Factorul politic, alături de cel geografic au contribuit la individualizarea unor etnii separate ca tongani, samoani, tuvaluani, maori din Noua Zeelandă sau maorii din Insulele Cook. Polinezienii din Polinezia Franceză au rămas să folosească denumirea generală de polinezieni. Divizările coloniale au dus la separarea identităților, astfel de exemplu Tuvaluani provin de la Samoani, respectiv fiind și în prezent foarte apropiați și vorbind practic aceeași limbă. La fel este cu Tonganii și populația din posesiunea franceză Wallis și Futuna sau cea din Niue.

Consolidarea unor etnii naționale la melanezieni întâmpină dificultăți mult mai mari, din cauza mozaicului lingvistic și cultural între diferitele triburi. Totuși în unele cazuri procesele de consolidare sunt prezente, cum ar fi identificarea kanak la populația băștinașă din Noua Caledonie, sau promovarea identității nou formate de ni-vanuatu în Vanuatu. La aborigenii Australiei procesul de consolidare sau în general de dezvoltare etnică proprie a fost brutal întrerupt de colonizarea britanică. La papuași, în Papua Noua Guinee, diversitatea lingvistică și animozitățile intertribale împiedică procesele de integrare etnică, măcar și în forma unei națiuni civice.

Structura etnică a regiunii a suferit schimbări importante odată cu instalarea administrațiilor coloniale europene. Astfel pe parcursul secolelor 19 și 20 a avut loc o migrație masivă din statele Europei către Oceania, favorizată de metropolele coloniale. Raporturile dintre populația băștinașă și cea nou venită s-au modificat rapid în favoarea europenilor în Australia și Noua Zeelandă. Unele populații aborigene au fost efectiv exterminate, cum e cazul aborigenilor din Tasmania, dar și a altor grupuri aborigene din Australia. În prezent putem clasifica statele Oceaniei după criteriul prevalenței etnice în următoarele tipuri:

- State care au păstrat populația băștinașă absolut majoritară, având o etnie consolidată din punct de vedere etnoidentitar și lingvistic: Tonga, Tuvalu, Samoa, Kiribati, Insulele Marshall.

- State cu populația băștinașă absolut majoritară dar divizată în numeroase etnii și subetnii: Papua Noua Guinee, Vanuatu, Insulele Solomon, Micronezia.

- State cu majoritatea populației băștinașe dar cu un procent semnificativ de europeni, chinezi și alți asiatici: Nauru, Palau, Polinezia Franceză, Insulele Cook, Wallis și Futuna.

- State unde populația băștinașă este majoritate relativă, alte grupuri etnice deținând o pondere însemnată: Fiji (54% fijieni, restul indieni, chinezi, europeni), Noua Caledonie (melanezienii kanak 44%, restul francezi, polinezieni, indonezieni), Insulele Mariane de Nord (37% etnii aborigene, 27% filipinezi, 23% chinezi)

- State unde populația europeană venită în ultimele două secole este majoritară, populația aborigenă fiind minoritară: Australia (europeni, în special britanici 90%, aborigeni și metiși 2%) și Noua Zeelandă (europeni în special britanici 70%, maori 15%). Situația asemănătoare este și în Insulele Hawaii care aparțin SUA (9% populația băștinașă polineziană, restul europeni și asiatici).

## **ASPECTE DE GEOGRAFIE LINGVISTICĂ**

Deși numeric populația Oceaniei este nesemnificativă, în comparație cu alte părți ale lumii, diversitatea lingvistică este destul de mare. Putem distinge două perioade istorice ce țin de răspândirea limbilor în Oceania. Prima perioadă este cea a populării treptate pe parcursul mileniilor a tuturor insulelor de către diferite grupuri etnice, care constituie populația băștinașă și în prezent. Astfel s-au conturat arealele lingvistice ale Familiei Austroneziene, din care fac parte grupele polineziană, microneziană și cu oarecare rezerve melaneziană, corespunzând teritoriilor și etniilor deja menționate. Această familie, relativ unitară ca structură lingvistică, include și diferitele limbi

vorbite în Indonezia, Malaysia și Filipine. Etniile din Australia și Noua Guinee nu pot fi încadrate la vreo familie particulară. Limbile vorbite de cele peste 250 de grupuri etnice aborigene din Australia sau cele peste 600 de idiomuri papuase, nu pot fi încadrate nici măcar într-o familie comună. Multe nici nu au fost cercetate până la capăt. Din această cauză, din punct de vedere al taxonomiei lingvistice, se acceptă existența unor suprafamilii, ale aborigenilor australieni și alta papuasă.

Realitățile lingvistice actuale se datorează însă în mare parte proceselor etnopolitice din ultimele două secole. Prin colonizarea de către Marea Britanie și Franța s-a reușit impunerea peste tot a limbilor oficiale ale metropolelor europene. Limbile engleză și franceză nu numai că au devenit dominante în toate sferele de uz oficial și lucrativ, dar au generat și apariția unor limbi noi, cunoscute ca pidgin, mai ales în baza limbii engleze. Aceste forme lingvistice de comunicare interetnică și intertribală au devenit limbi de bază în arealele cu fragmentare lingvistică mare, cum ar fi la melanezieni. Cea mai bine consolidată, având statut de limbă oficială, este bislama în Vanuatu. La fel există răspândite larg forme de pidgin-english în Papua Noua Guinee și Insulele Solomon (Tok Pisin, One Tok, Hiri Motu etc.).

În prezent doar unele limbi autohtone au reușit să aibă și statut de limbi oficiale în statele respective, predominând limbile europene imperiale.

Astfel limba engleză este de jure sau de facto oficială în Australia, Insulele Solomon, Insulele Marshall, Micronezia, Tuvalu, Vanuatu, Palau, Noua Zeelandă, Samoa, Nauru, Papua Noua Guinee, Insulele Cook și în toate teritoriile dependente de Australia, Noua Zeelandă, Marea Britanie și SUA.

Pe lângă engleză, în Vanuatu mai sunt două limbi oficiale (bislama și franceza), în Fiji mai e fijiana și hindi, în Noua Zeelandă a fost inclusă limba maori, la fel în Insulele Cook. În Tonga tongana, în Samoa samoană, în Nauru nauruana. Franceza este singura limbă oficială în teritoriile administrate de Franța: Noua Caledonie, Polinezia Franceză, Wallis și Futuna.

Majoritatea absolută a populației este bilingvă sau polilingvă, fapt ce îi ajută și la dezvoltarea educațională și economică. Interferențele lingvistice sunt peste tot observabile în Oceania, influențele engleze și franceze fiind vizibile în toate limbile locale.

## **ASPECTE DE GEOGRAFIA RELIGIILOR**

Diversele cultele tradiționale existente în Oceania se mai păstrează într-o oarecare măsură în Papua Noua Guinee, Insulele Solomon, Vanuatu și foarte puțin în alte părți. Una din consecințele majore a colonizării europene este introducerea creștinismului în toate statele și insulele Oceaniei, în prezent regiunea fiind cu ponderea cea mai mare de creștini dintre toate părțile lumii. Diversitatea mare a bisericilor creștine existente în toate statele Oceaniei se datorează atât politicii oficiale cât mai ales misionarilor care au fost foarte activi. Catolicii predomină în Wallis și Futuna (peste 90%), fiind majoritari și în Kiribati (52%), Micronezia (50%), Noua Caledonie (60%), Guam (85%) sau cu un procent semnificativ în Australia (26%), Polinezia Franceză (30%), Nauru (33%), Papua Noua Guinee (27%), Samoa (20%), Tonga (16%), Vanuatu (13%), Noua Zeelandă (12%). Biserica metodistă este de bază în Tonga (48%) și Fiji (35%). Bisericile congregaționale au o răspândire mare în Insulele Cook (56%), Insulele Marshall (58%), Kiribati (40%), Nauru (35%), Samoa (35%), Tokelau (70%), Tuvalu (peste 90%). Anglicanii sunt în proporții mai mari în Australia (19%), Noua Zeelandă (15%), Solomon (33%), Vanuatu (13%). Luteranii formează 20% din populația Papua Noii Guineei iar presbiteranii 31% în Vanuatu. Numeroase alte culte creștine precum adventiști, pentecostali, baptiști, mormoni și alte biserici neoprotestante sunt prezente aproape în toate statele din Oceania. Datorită numeroasei populații indiene în Fiji există comunități însemnate de hinduși (28%) și musulmani (6%). În Australia și Noua Zeelandă datorită diversității mari a populației imigrate din alte părți ale lumii există o varietate confesională foarte mare.

## **CONCLUZII**

Oceania deși este cea mai puțin populată dintre părțile lumii, se distinge totuși printr-o diversitate cultural-geografică mare, datorată atât mozaicului etnic reprezentat de populația

băştinaşă și cea imigrată, tipurilor rasiale variate, limbilor și confesiunilor religioase foarte diverse. Situația actuală este analizată atât prin prisma datelor oficiale cât și a cercetărilor de teren efectuate, evoluția aspectelor cultural-geografice fiind relativ previzibilă și puternic influențată de metropolele coloniale europene care controlează până în prezent o parte din teritoriile Oceaniei, precum și în mare parte a statelor independente recent.

### BIBLIOGRAFIE

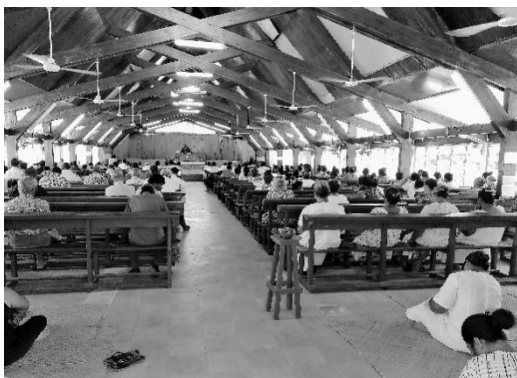
1. Booz Elisabeth, Hempstead Andrew: *New Zealand Snowy Peaks to Ocean Deep*, Ed. Odyssey Books, Hong Kong, 2006
2. Campbell Ian: *Island Kingdom: Tonga Ancient and Modern*, Ed. Canterbury University Pres, Christchurch, 2001
3. Foster Dennis: *Destinations Geography*, Ed. Mundus, Honaunau, 2008
4. Friedman Mel: *Australia and Oceania*, Ed. Scholastic, New York, 2009
5. Jordan Terry, Rowntree Lester: *The Human Mosaic*, Ed. Harper & Row, New York, 1990
6. King Michael: *The Penguin History of New Zealand*, Ed. Penguin Books, Camberwell, 2003
7. Siméoni Patricia: *Atlas du Vanouatou (Vanuatu)*. Ed. Géoconsulte, Port-Vila, 2009
8. Wright Ronald: *On Fiji Islands*, Ed. Viking, New York, 1986
9. *Exploring the World*, Ed. The Travel Institute, Wellesley, 2005
10. *The Growth of New Zealand Towns*, Ed. Hugh Dickey, Auckland, 2017
11. *Tuvalu MDG Acceleration Framework Improving Quality of Education*, Ed. Government of Tuvalu, Funafuti, 2013
12. *World Political Reference Atlas*, Ed. Jana seta Map Publishers, Riga, 2011



**Imagine 1:** Printre aborigenii din insula Efate, Vanuatu, 2018



**Imagine 2:** Printre polinezienii din insula Eua, Regatul Tonga, 2018



**Imagine 3:** Serviciul divin la Biserica Tuvalu



**Imagine 4:** Insula Funafuti, Tuvalu, 2018



**Imagine 5:** Marai maori în Whakarewarewa, NZ



**Imagine 6:** Universitatea din Tonga